

Төрөппүккэ психолог сүбэтэ

- Эн оҕон –айылҕа саамай кэтэһиилээх, сыаналаах бэлэбэ.
- Оҕон эн дьоллооххун, олох кэрэтиттэн үөрэргин көрөн оннук олоххо дьулуһарын ситис. Ханнык да түгэннэ оҕобун атын (ситиһиилээх) оҕону кытта тэннээмэ.
- Оҕон кыра да ситиһиитигэр болҕомтолоох буол. Кыра да хайҕабыл оҕону кынаттырын умнума. Оҕон итэбэстэрин таба көрө үөрэн уонна кэмигэр ону туората сатаа.
- Оҕон туохтан эрэ куттанар, сэрэхэчийэр буоллабына болҕомтоҕо ыл. Оҕо куттанара уопсай сайдыытын атахтыыр.
- Оҕон «сатаабын, ыарахан, миэхэ табыллыбат» диэн этэрин өйдөөн истэр буол. Хас биирдии киһи син биир туохха эрэ талааннаах буоларын оҕобор өйдөт, киһи сатыырын кини эмиэ сатыахтаабын санат.
- Оҕо бэйэтинэн буоларын умнума.
- Оҕо бэйэтэ быһаарыны ылынарын бопсума.
- Оҕо бэйэтин алҕастарын ыраадалаан көрөрүн ситис.
- Оҕобор эрэллээх доҕор буол.
- Оҕон ханнык хайысхаҕа мөлтөбүн, ханнык хайысхаҕа күүстээбин билэн, күүстээх өрүтүн сайыннар.
- Оҕобор эрэн. Бэйэ бэйэбэ хардарыга эрэллээх сыһыан-ситиһии төрдө.
- Оҕобун дьэ кэргэн быһаарсар улахан боппуруостарыгар кыттыһыннар.

Төрөппүт бастакы сыала-соруга оҕону олордубакка элбэхтик аралдытан оонньоутуохтаах, элбэхтик кэпсэтиэхтээх. Оҕо элбэхтик оонньоотуона, сүүрдэбинэ-көттөбүнэ иэйиитэ(эмоцията) сайдар ону кытары доруобуйата тупсар. Төрөппүт бэйэтэ дьэ этэбэ дьонугар, оҕолоругар кыра кый остуоруйа айан оонньоутуон сөп. Холобур, оҕо интэриэһин тардан төрөппүт ”Арай биирдэ...” диэн остуоруйаны саҕалыан сөп. Бу оонньоууга хас биирдии дьэ чилиэннэригэр кыыллардаах карточка түнэтиллэр. Бэйэ-бэйэлэригэр карточкаларын көрдөрбөттөр. Кэпсээннит кэпсээн иһэр, ким ханнык персонаж буолбутунан мимикатынан, хамсанан, кылы үтүктэн көрдөрүөхтээх.

Төрөппүт, бастатан туран, оҕотугар истин доҕор, эйбэс сүбэһит буолуохтаах. «Биһиги бииргэ толкуйдуохха, бииргэ быһаарыахха, инникитин аны хатылыахпыт суоҕа» диэн тыллары туттаран кыбыстыман.

Оҕо бэйэтин ис туругун сатаан салайынар, бэйэтин араас иэйиитин биллэрэригэр кыана туттар буолуохтаах. Бу –төрөппүт ирдэбилэ.

Оҕо доҕор, өйөбүл буолуу-төрөппүт эбээһинэ буолар. Ону олох умнуман диэн сүбэлибин.

Уһуяан саастаах оҕолор саастарынан уларыылары.

2-3 саастаах оҕолор.

Ийэ, аҕа тапталыгар уйдара сылдыбыт 2-3 саастаах оҕолор төрөппүттэриттэн тэйэр диэни билбэккэ сылдьан, уһуяан киэн эйгэтигэр баар буола түһэллэр.

Биллэн турар кып кыра дьон уһуяан эйгэтигэр кэлиилэрин ыарыҕаталлар, аан бастаан төрөппүтэ суох хаһан да көрбөтөх оҕолорун, басытааталларын, үлэһитэрин кытта алтыһылар үгүс күчүмэбэйдэри үөскэтэллэр. Ол гынан баран, бу бириэмэбэ төрөппүт дьэтигэр уһуяан режимин тутуһуннан оҕотун үөрөппит буоллабына оҕо түргэнник уһуяан эйгэтигэр киирэр.

2-3 саастаах оҕолор сүрдээх эмоциональнайдар, элбэххэ аралдыаллар, наар хамсы-мөхсө сылдыбаллар, элбэҕи интэриэһиргииллэр. Ол интэриэһиргээбит малларын-салларын айахтарыгар, кулгаахтарыгар, муннуларыгар уган быһаарыахтарын (чувствуйдуулар) сөп. Кыһырдахтарына оҕону ытыран (тиистэринэн) да киирсэхтэрин

сөп. Бу кэмнэ оџону наар буйа-бобо сылдыбакка, сөптөөх сыһыан олохтонуохтаах. Ол курдук хамсаныылаах оонньуулары, остуол оонньууларын тэрийии, остуоруйа истии, харгынанан кэпсэтии, сахалыы мультиктары көрдөрүү буолар.

2-3 саастаах оџону кытта улахан киһини кытта кэпсэтэр курдук кэпсэтиэхтээхпит, кыра оџолуу сагарыа суохтаахпыт. Бу сааһыттан оџо сангата, толкуйдуур дьџура сыһыа сайдан, эбиллэн иһэр кэмэ буолар.

Бу кэмнэ оџо тарбахтарынан кырааскалыырга, кумахха оонньуулар, кумааџыны быһан аппликация, быаџа бөдөн оџуруо уонна да араас бэйэлэрин саастарыгар сөптөөх оонньуулары оонньоуохтаахпыт. Ону тэнэ 3 сааһыттан оџо «Мин», «Мин бэйэм» диирэ элбиир, ол эбэтэр кризистиир бириэмэтэ, бу кэмнэ уһуяанна сылдыылары саџалыыр буоланнар, оџолор элбэхтик хаппырыыстыылар, ытыылар, кыһыраллар. Төрөппүт, баспытаатал этэрин төттөрү оноруохтарын сөп. Төрөппүт оџотун бу бириэмэџэ төһө кыалларынан мөхпөккө, тулуйа сатыахтаах. Сыһыа 4 сааһын туолууга оџо уоскуйар.

4-5 саастаах оџолор.

Оџо бу сааһыгар былчыннара, унуохтара түргэнник улаатар. Ол иһин сүүрүүлэрэ-көтүүлэрэ элбиир, түргэн буолаллар. Ол гынан баран наһаа элбэхтик хамсанар буоланнар түргэнник сылайаллар, өр, уһуннук утуйар буолаллар. Бу кэмнэ оџо сангарар саппааһа элбиир, тугу көрбүтүн-истибитин барытын кэпсиир буолар. Ол иһин төрөппүт элбэхтик кэпсэтиэхтээх. Бу кэмнэ сорох төрөппүт оџо кэпсириртэн куотунан, оџону соговай ситимнэ эбэтэр телевизорга ордон кэбиһэр идэлээх. Бу маннык түгэннэ оџо төрөппүтүгэр эрэммэт буолуон сөп, эбэтэр оџо сангарар саппааһа аџыйыыр, оџо сангарар тыла бытааран, сатаан сангарбат буолан хаалыан сөп. Ону тэнэ, оџолор бу саастарыгар айар дьџурдара сайдар, ол курдук ырыа, үнкүү, спорт уонна да атын талааннара арыллыахтарын сөп. Бу бириэмэџэ төрөппүт, иитээччи оџо талаанын сөпкө көрөн сайыннаран биэрдэхтэринэ оџо инникитин олус талааннаах киһи буолан тахсын сөп.

5-6 саастаах оџолор

Бу кэмнэ оџолор толкуйдуур дьџурдара сайдар. Ол курдук, оџо хараџынан, кулгааџынан уонна этинэн-хаанынан чувствуйдуур буолар. Оџо сангарар сангата чуолкайданар, этиини, тылы сөпкө толкуйдаан сангарар буолар. Араас көрүгнээх оонньуулартан өйгө тутар дьџура сайдыбытынан барар. 5-6 саастаах оџо оџону кытта биир интэриэстээх буолуулар элбиир, ол иһин уопсай тылы түргэнник булан бодоруһан, доџордоһон уһуннук оонньуулар. Оџолор бу саастарыгар элбэх толкуйдатыылаах оонньуулары оонньоуохтаахтар. (математическай, логическай, дидактическай), ол курдук лево, дуобат, пазл уонна да атыттар. Оџону кытта төрөппүт бу саастарыгар элбэхтик тэннэ оонньоһон, оџо сүбэ-ама буолан, билбэтин быһааран биэрдэџинэ, оџо толкуйдуур дьџура сайда сылдыар буолан түргэнник ылынар буолаллар.

Билинни сайдыылаах үйэџэ олохпут тэтимэ олус түргэн эрээри, сыл аайы доруобуйатыгар араас кыһалџалаах оџолор элбээн иһэллэр. Онон биһиги сорокпут, оџолорбутун ийэ иһиттэн доруобай буолалларыгар кыһаныахтаахпыт. Оџо төрөөт да элбэх болџомтону эрэйэр, кини түргэнник сайдарыгар, доруобай буоларыгар сөптөөх усулуобуйаны тэрийиэхтээхпит. Бастакытынан күннээџи режими сөпкө тутуһуу. Режими тутуһа үөрэммит оџо детсакка кэллэџинэ адаптацияны чэпчэкитик аһарар. Онтон режими тутуһа үөрэммэтэх оџо детсакка кэлэн режимнэ элбэх мэйһидэри көрсөр. Холобура: ытыыр, коллективка кыайан үөрэммэккэ эрэйдэнэр, устунан чаастатык ыалдыар, детсакка кэлиэн баџарбат буолар. Ону төрөппүттэр оџобут детсакка кэлиэн баџарбат, чаастатык ыалдыар буолла дии саныылар. Дьынэр төрөппүт оџотун эрдэ режимнэ үөрэппэтэџиттэн буолар. Режимнэ үөрэммит оџо кэнники бириэмэтин сөпкө көрүнэр буолар. Режими тутуһуннарага өрөбүл диэн суох буолуохтаах. Сорох төрөппүттэр бэйэлэрин режимнэринэн оџолорун сырытыннараллар, ол олох сыһыа. Режим кэһилибит оџо өй-санаа, эт-хаан өтгүнэн тэннээхтэриттэн хаалар, сангарар сангата хойут сайдар, ньиэрбинэй систиэмэтэ кэһиллэр. Оџо режимигэр элбэхтик салгынна сылдыан эти-хааны эрчийэр хамсаныылаах оонньуулар, араас дьарыктар, үлэлии үөрэнэр, бэйэни көрүнэр сатабыллар киирэллэр.

Оџо сааһыгар сөп түбэһэр дьарыктары ытгар ордук, бэйэтин сааһыгар сөп түбэспэт ыарахан соруудахтаах дьарыктары ытгар туһалыахтааџар буортулуон сөп.

Оџону кытта төһө бириэмэ дьарыктаныахха сөбүй? Үс саастарыгар дылы оџолорго күгнэ биирдэ 10 мүн дьарыгы ытгар ордук. Түөрт саастаах оџо 15 мүн дылы уһатабыт. Биэс саастаах оџо 20 мүн күгнэ иккитэ дьарыктанар. Алта саастаах оџо 25 мүн күгнэ үстэ дьарыктанар. Оџо туругуттан, баџатыттан көрөн кыра уларыыы тахсын сөп.

Ол гынан баран күн устата, иллэн кэмнитигэр оџону оонньоу нөгүө сайыннарагытын умнуман. Онон оџолоргутун кытта элбэхтик оонньоон, кэпсэтин, бодоруһун. Оџолоргут сайдыыта бэйэџит кыһамныгытыттан сатабылгытыттан улахан тутулукааџын умнуман.